



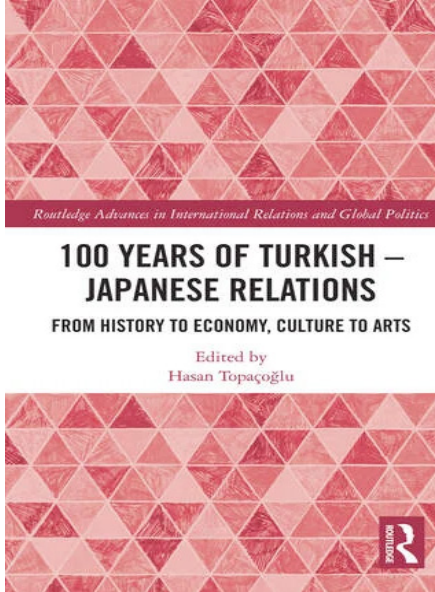
folklor/edebiyat - folklore&literature, 2026; 32(2)-126. Sayı/Issue -Bahar/Spring

Kitap Tanıtımı / Book Review

Hasan Topaçoğlu (Ed.), *100 Years of Turkish-Japanese Relations: From History to Economy, Culture to Arts*, Routledge, London, 2025, 282 s.

ISBN: 9781032884486

Eren Ekin Ercan*



Geliş tarihi (Received): 08-01-2026 Kabul tarihi (Accepted): 10-04-2026

* Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü. Aydın-Türkiye/ Assoc. Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Communication, Department of Journalism. eercan@adu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0003-0643-6270

Uluslararası ilişkiler literatüründe “yıldönümü yayıncılığı” (anniversary publishing) olarak nitelendirilen kültür, genellikle diplomatik nezaketin egemen olduğu, eleştirel dozun düşük tutulduğu ve tarihsel anlatıların “dostluk” retoriği etrafında romantize edildiği bir alan olarak bilinmektedir. Ancak 2024 yılında, Türkiye Cumhuriyeti ile Japonya arasındaki diplomatik ilişkilerin tesisinin 100. yılı vesilesiyle yayımlanan ve editörlüğünü Hasan Topaçoğlu’nun üstlendiği *100 Years of Turkish-Japanese Relations: From History to Economy, Culture to Arts* (Türk-Japon İlişkilerinin 100 Yılı: Tarihten Ekonomiye, Kültürden Sanata) başlıklı kitap, bu geleneksel kalıpları kırma iddiasıyla okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Routledge gibi prestijli bir uluslararası yayınevi tarafından basılan kitap, “Asya’nın iki ucu” (two pillars of a bridge) metaforunu, sadece coğrafi bir konumlandırma olarak değil, aynı zamanda yoğun bir “iletişimsel etkileşim sahası” olarak yeniden kurgulamaktadır. Bu kapsamda bu inceleme, söz konusu kitabı, salt bir tarihsel doküman veya veri analizlerine dayalı bir anlayış olarak değil; iki toplumun birbirini anlama, anlamlandırma, temsil etme ve “öteki” üzerinden kendi kimliğini inşa etme süreçlerini içeren çok katmanlı bir iletişimsel metin olarak okumayı amaçlamaktadır. Kitap, tarihsel arka plan, uluslararası ilişkiler/ekonomi politik ve medya/kültür/edebiyat olmak üzere üç ana eksenle kurgulanmış olsa da metnin tamamına sinmiş olan temel sorunsal, “mesajın” (ister diplomatik bir nota, ister bir manga karakteri, isterse bir edebî çeviri olsun) gönderici ve alıcı arasında nasıl kodlandığı ve kodaçımına uğradığıdır. Dolayısıyla bu yazı, kitabın sunduğu verileri, kitabın okuyucularca nasıl farklı okumalara da açık olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda kitabı öncelikle içinde yer alan temalar ekseninde kitap bölümleri üzerinden çerçevelemek doğru bir yol olacaktır.

Kitabın “Japan and Türkiye: Historical Approaches” başlıklı ilk bölümü, iki imparatorluğun modernleşme sancıları içinde birbirleriyle kurdukları ilk temasları, klasik diplomasi tarihinin soğuk dilinden uzaklaşarak ele almaktadır. Bu bölümde öne çıkan en güçlü teorik katkı, şüphesiz Selçuk Esenbel’in “Establishing a Trust-Network Amidst Challenges” (Zorluklar Ortasında Bir Güven Ağı Kurmak) başlıklı makalesidir. Esenbel, Charles Tilly’nin sosyolojik “güven ağı” (trust-network) kavramını Türk-Japon ilişkilerine uyarlayarak, literatüre özgün bir metodolojik pencere açmaktadır. İletişimsel bağlamda Esenbel’in analizi, resmi devlet kanallarının (formal diplomacy) yetersiz kaldığı veya tıkanıdığı anlarda devreye giren “enformel iletişim aktörlerinin” (Yamada Torajirō, Abdürreşid İbrahim gibi gezginler, tüccarlar, kannaat önderleri) hayati rolünü ortaya koymaktadır. İletişim ise burada hiyerarşik ve bürokratik bir yapıdan ziyade; insani, duygusal ve kriz anlarında (Ertuğrul Fırkateyni faciası, İran-İrak Savaşı’nda Tahran’dan Japonların tahliyesi) refleksif olarak işleyen bir “dayanışma frekansı” olarak tanımlanmaktadır. Keza Esenbel’in “alacakaranlık diplomasisi” (twilight diplomacy) olarak adlandırdığı bu süreç, iki toplum arasındaki iletişimin ve resmi anlaşmaların ötesinde, kolektif hafızada yer eden semboller ve jestler üzerinden sürdürüldüğünü de kanıtlamaktadır. Bu durum, diplomatik iletişimin sadece “devlet aklı” ile değil, “toplumsal hafıza” ile de ilgili olduğunu göstermesi açısından oldukça kritik bir öneme sahiptir.

Buna karşın, Ryosuke Ono'nun Japon Yüksek Komiseri Uchida Sadatsuchi ve Erdal Küçükyalçın'ın Kont Ōtani Kōzui üzerine yaptığı analizler, bu “güven ağı”nın içindeki stratejik ve pragmatik iletişim katmanlarına odaklanmaktadır. Şöyle ki Ono'nun çalışması, Japonya'nın 20. yüzyıl başındaki “Pan-Asyacılık” söyleminin aslında Batı emperyalizmine karşı bir istihbarat ve nüfuz kurma aracı olarak nasıl araçsallaştırıldığını göstermektedir. Burada iletişim, karşılıklı bir anlama çabasından ziyade, Japonya'nın İslam dünyasına nüfuz etmek için kullandığı bir “siyasi retorik” (political rhetoric) olarak belirmektedir. Küçükyalçın'ın incelediği ipek fabrikası girişimi ve ekonomik yatırımlar ise iletişimin sadece sözlü/yazılı değil, “mekânsal ve ekonomik pratikler” üzerinden de kurulduğunu, ancak bu pratiklerin her zaman beklenen kültürel entegrasyonu sağlamadığını da ortaya koymaktadır.

Kitabın ikinci bölümü, uluslararası ilişkiler ve ekonomi politığe odaklanarak, tarihsel “dostluk” söyleminin (discourse of friendship) günümüz sert jeopolitik ve ekonomik gerçeklikleriyle nasıl test edildiğini irdelemektedir. Sinan Levent'in Lozan'dan Türk Devletleri Teşkilatı'na uzanan süreçte Japonya'nın rolünü incelediği bölüm, stratejik iletişimin geleceğine dair önemli bir vizyon sunmaktadır. Levent, Japonya'nın Orta Asya ve Türk dünyası ile kurduğu ilişkide Türkiye'yi bir “köprü” veya “aracı” (mediator) olarak konumlandırma potansiyelini tartışmaktadır. Bu, iletişimin ikili (bilateral) düzeye kıyasla çok taraflı (multilateral) bir Avrasya jeopolitiği düzlemine taşınması anlamına gelmektedir. Çin'in “Kuşak ve Yol” girişimi karşısında Japonya'nın geliştirdiği “Serbest ve Açık Hint-Pasifik” stratejisi, Türkiye ile Japonya arasında yeni bir “stratejik diyalog” zemini yaratmaktadır.

Öte yandan K. Ali Akkemik'in ekonomik ilişkileri masaya yatırdığı bölüm, siyasi retorik ile ekonomik pratik arasındaki derin “iletişimsel boşluğu” (communicative gap) gözler önüne sermektedir. Akkemik, verilerle desteklediği analizinde, iki ülke arasındaki “yüksek siyasi sempati”nin “düşük ekonomik hacim” ile çeliştiğini vurgulamaktadır. İletişim bilimleri açısından bu durum, ilk bakışta “söylem-eylem tutarsızlığı” olarak okunabilir. Japon şirketlerinin Türkiye pazarındaki çekingenliği, risk algısı ve Çin/Kore rekabeti karşısındaki gerilemesi, diplomatik metinlerdeki “stratejik ortaklık” vurgusunun, iş dünyasının “reel iletişim kodlarında” tam bir karşılık bulamadığını göstermektedir. Akkemik'in analizi, Türk-Japon ilişkilerindeki “romantik tarihsel anlatının”, ekonomik rasyonalite karşısında sürdürülebilirliğinin sorgulanması gerektiğini, iletişimin artık “duygusal” zeminden “rasyonel çıkara dayalı” zemine kayması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bahadır Pehlivan Türk'ün Türk dış politikasındaki “Asya Yüzyılı” arayışını incelediği bölüm ise Türkiye'nin Japonya ile kurduğu iletişimin, Batı merkezli kimlik krizlerine bir tepki mi yoksa otonom bir strateji mi olduğu sorusunu irdelemektedir. Pehlivan Türk, Türkiye'nin Asya ile iletişiminin dönemsel ve reaktif doğasına dikkat çekerek, kurumsal hafızaya dayalı istikrarlı bir “stratejik iletişim politikasının” eksikliğini metninde incelleştirilmiştir.

Kitabın “iletişimsel bağlam” açısından en çarpıcı ve teorik derinliği en yüksek katkıları, medya, kültür, edebiyat ve sanat üzerine odaklanan üçüncü bölümde toplanmıştır. Bu bölüm, “Japonya” ve “Türkiye” imgelerinin (images) nasıl üretildiği, dolaşıma sokulduğu ve tüketildiği üzerine zengin bir fenomenolojik perspektif sunulmaktadır. Oğuz Baykara'nın

“100 Years of Turkish Literature in Japanese: 1925-2024 - With a Focus on Paratexts” (Japoncada Türk Edebiyatının 100 Yılı: Yan Metinlere Odaklanarak) başlıklı çalışması, Gerard Genette’in “yan metin” (paratext) teorisini kullanarak, kültürlerarası iletişimin görünmeyen yüzünü ortaya çıkarmaktadır. Baykara, bir kitabın sadece içeriğiyle değil; kapağı, önsözü, arka kapak yazısı ve sunuş biçimiyle de bir “iletişim mesajı” olduğunu bizlere hatırlatmakta ve Türk edebiyat eserlerinin Japoncaya çevrilirken kullanılan “egzotik”, “gizemli”, “İslami” veya “Doğulu” görsel ve metinsel kodların, Japon yayıncıların Türk kültürünü Japon okuruna nasıl pazarladığını da göstermektedir. Bu durum, çevirinin sadece dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda ideolojik bir “yeniden çerçeveleme” (reframing) süreci olduğunu öne çıkarması açısından önemlidir. Japon okurunun Türkiye algısı, doğrudan metinle değil, bu “yan metinsel” müdahalelerle şekillenmektedir. Bu da elbette iletişimin dolaylı doğasını metinlerarasılık üzerinden çok net şekilde bizlere bir kez daha vurgulamaktadır.

Mutlu Binark’ın “Geographic Variation in Admiration of Japanese Popular Culture Products” (Japon Popüler Kültür Ürünlerine Hayranlıkta Coğrafi Çeşitlemeler) başlıklı kitap bölümü ise kültürel diplomasinin (soft power) sınırlarını ve risklerini tartışmaktadır. Binark, Japonya’nın “Cool Japan” stratejisinin Türkiye’deki yansımalarını incelerken, özellikle diplomatik yıldönümü için hazırlanan hatıra pullarındaki görselleri (suşi, geşya, Fuji Dağı) sert bir dille eleştirmektedir. Çünkü Binark’a göre bu görseller, Japonya’nın kendi kendini “oryantalize etmesi” (self-orientalism) anlamına gelmektedir. Aslında bu sayede Japonya, Batı’nın görmek istediği “mistik Doğu” imajını yeniden üreterek, modern, teknolojik ve karmaşık toplumsal yapısını görünmez kılmaktadır. Ayrıca Binark, Türkiye’de Japon popüler kültürene (anime/manga) olan ilginin, Kore Dalgası (Hallyu) karşısında nasıl bir rekabet içinde olduğunu ve Japonya’nın kültürel iletişim stratejilerinin dijital çağda (webtoonlar, streaming servisleri) nasıl geride kalabildiğini deşifre etmektedir.

Esra Gökçe Şahin’in “Turkey and Japan Beyond Likeness and Liking” (Benzerlik ve Hoşlanmanın Ötesinde Türkiye ve Japonya) başlıklı teorik metni, Kenneth Burke ve Edward Said referanslarıyla, iki toplum arasındaki iletişimin “aracılar” (mediations) yüzünden nasıl bozulduğunu anlatmaktadır. Şahin’e göre, Türklerin Japonya algısı, Japonya’nın kendisinden ziyade, Batı’nın Japonya üzerine yazdığı metinlerin okunmasıyla oluşmuştur. Aynı şekilde Japonların Türkiye algısı da Batı medyasının “Ortadoğu/İslam” temsilleriyle filtrelenmiştir. Bu “dolaylı iletişim”, iki toplumun birbirini “gerçekte olduğu gibi” değil, “Batı’nın aynasından yansıdığı gibi” görmesine neden olmaktadır. Bu tespit, kitaptaki en radikal ve farklı kültürel bağlamlarda da üzerine düşünülmesi gereken epistemolojik eleştirilerden biridir. Bilhassa dil ve alfabe bariyeri düşünülecek olursa, bu tespitin son derece yerinde olduğunu söylemek gerekmektedir.

Editörlüğünü Hasan Topaçoğlu’nun yaptığı bu derleme, Türk-Japon ilişkilerinin 100. yılında, literatüre yaptığı katkılar ve açtığı tartışma alanlarıyla oldukça önemlidir. Bunun ardağında yatan nedeni ise, kitapta sunulan verilerin ötesinde, akademik üretimin ve kültürlerarası diyalogun doğasına dair yaptığı çıkarımlarda (implications) aramak yerinde olacaktır.

Kitabın arka kapağında ve editörün sunuşunda vurgulanan, yazarların “üç nesil akademisyeni” (öncü kuşak, yerleşik akademisyenler ve genç araştırmacılar) temsil etmesi, Türk

akademisinin Japonya çalışmalarındaki evrimini göstermesi açısından kritik bir öneme sahiptir. İlk nesil çalışmaların daha betimsel ve tarihsel (deskriptif) olduğu, ikinci nesil çalışmaların kurumsal ilişkileri analiz ettiği, ancak bu kitapta ağırlığı hissedilen üçüncü nesil çalışmalarında dijital iletişim araçlarını (Zoom, dijital arşivler vb.) kullanarak daha analitik, teorik ve eleştirel bir dil geliştirdiği görülmektedir. Kitabın iddiası, yeni nesil araştırmacıların Japonya'yı “benzersiz” (unique) ve “ulaşılabilir” gören *Nihonjinron* (Japon benzersizliği) mitinden sıyrılarak, evrensel sosyal bilimler metodolojileriyle (sosyoloji, medya çalışmaları, eleştirel söylem analizi vb.) inceleyebilmelerinde yatmaktadır. Bu, akademik iletişimin “hayranlık”tan ve romantize etmekten “analiz”e evrildiğinin de en net göstergesidir.

Kitabın en belirgin yapısal kısıtlılığı ise, yazar kadrosunun ezici çoğunluğunun Türk akademisyenlerden oluşmasıdır. Ryosuke Ono, Nobuo Misawa (dolaylı katkılarla) ve Mina-ko Mizuno Yamanlar gibi isimler olsa da kitap temelde “Türklerin Japonya'ya bakışı” veya “Türk akademisinin Türk-Japon ilişkilerini yorumlayışı” karakterini taşımaktadır. İletişimsel bağlamda bu durum, diyalogik bir yapıdan ziyade, monolojik bir anlatı riskini barındırmaktadır. Japon akademisyenlerin, özellikle Türkiye'nin son dönemdeki politik dönüşümlerini, kültürel değişimlerini ve ekonomik performansını nasıl “algıladığına” dair derinlikli analizlerin eksikliği, karşı kıyının sesinin cılız kalmasına neden olmuştur.

Kitaptaki bir diğer önemli eksiklik ise hem Türk hem de Japon toplumunun ilişkilerinde belki de en önemli belirleyici unsur olan “geç modernleşme” konusuna doğrudan girilmemiş olmasıdır. Makalelerdeki satır aralarında bu konuya dolaylı olarak değiniliyor, fakat geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte her iki toplumun da ekonomi politik ve kültürel benlik inşasında farklı modernleşme çabaları mevcut. Bir bakıma bu yönde yapılacak derinlikli analizler ve araştırmalar, ilk bakışta farklılıkları ön plana çıkarıyor gibi görünse de aslında her iki toplumun birbirini daha derinlikli şekilde anlamasına yardımcı olacaktır. Bu yönde Türkiye'den ilk akla gelen metin Halil İnalıcık'ın 1962 tarihli *Türkiye ve Japonya'nın Siyasî Modernleşmesi Üzerine Bir Konferans* (A Conference on the Political Modernization of Türkiye and Japan) makalesidir. İnalıcık makalesinde yapısal açıdan 14 maddelik bir sınıflandırmaya gider. Ona göre Japonya modernleşme konusunda Türkiye'ye kıyasla daha başarılıdır çünkü Japonya 1868 yılında dil ve kültür birliğini sağlamış, samuraylar gibi sınıfları sancılı şekilde de olsa modernleşme sürecine dahil etmiş, I. Dünya Savaşı'nda ve II. Dünya Savaşı'nda farklı kazanımlar elde etmiş ve son olarak da coğrafi avantajlarını kullanmıştır (İnalıcık, 1962, ss. 50-52).

Diğer yandan kitap, satır aralarında çok önemli bir mesaj vermektedir. “Dostluk” (friendship) kavramı, diplomatik ilişkilerin başlatıcısı ve kolaylaştırıcısı olarak işlev görse de ilişkilerin derinleşmesinin ve kurumsallaşmasının önünde bir “entelektüel tembellik” yaratma riski taşımaktadır. Sürekli tekrarlanan “Ertuğrul Fırkateyni” veya “İran-İrak Savaşı kurtarma operasyonu” anlatıları, bugünün karmaşık sorunlarını (ticari tutarsızlık, vize sorunları, kültürel stereotipler) tartışmayı erteleyen bir “iletişimsel gürültü” yaratabilmektedir. Kitap, bu tarihsel mirasın reddedilmesini değil; ancak bu mirasın üzerine reelpolitik çıkarların, eleştirel kültürel analizlerin ve somut iş birliklerinin (bilim, teknoloji, sanat vb.) inşa edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Bu bağlamda kitaptaki bulgular ışığında, Türk-Japon ilişkilerinin ikinci yüzyılı için şu iletişimsel stratejiler elzem görünmektedir:

- **Görsel Diplomasinin Revizyonu:** Mutlu Binark'ın eleştirileri dikkate alınarak, Türkiye'deki Japonya temsilcilerinin (ve Japonya'daki Türkiye temsilcilerinin) oryantalist klişelerden arındırılması, modern sanat, çağdaş edebiyat ve güncel toplumsal sorunlar üzerinden “gerçekçi” bir imaj yönetimine geçilmesi gerekliliği.
- **Çeviri Politikaları:** Oğuz Baykara'nın işaret ettiği gibi, edebî ve akademik çevirilerin “yan metinlerinin” (kapak, sunuş) bilinçli bir stratejiyle, kültürel önyargıları pekiştiren değil, aksine bunu açacak şekilde tasarlanması gerekliliği.
- **Dijital Etkileşim:** Kitabın üretim sürecinde kullanılan dijital araçların, toplumlarası iletişime de entegre edilmesi ve genç nesillerin anime/manga veya Türk dizileri üzerinden kurduğu “dolaylı” bağın, kurumsal ve akademik değişim programlarıyla “doğrudan” tecrübe alanlarına dönüştürülmesi hayati önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, Hasan Topaçoğlu editörlüğündeki *100 Years of Turkish-Japanese Relations*, iki ülke arasındaki ilişkileri “törenselleştirilmiş” bir anlatıdan kurtarmasının yanı sıra akademik ve analitik bir zemine oturtması bakımından oldukça başarılı bir çalışmadır. Kitap, Türk-Japon ilişkilerinin sadece diplomatların masasında değil; çevirmenlerin çalışma odalarında, manga okurlarının forumlarında, iş insanlarının müzakere masalarında ve akademisyenlerin ekranlarında (Zoom vb.) ilmek ilmek örülen devasa bir “iletişim ağı” olması gerektiğini öne çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu metin, gelecek araştırmacılara (dördüncü nesle) şu soruyu miras bırakmaktadır: “Birbirimizi ‘sevmekten’ öte, birbirimizi gerçekten anlamaya ve eleştirmeye ne zaman başlayacağız?” Bu soruya verilecek dürüst ve somut verilere/analizlere dayalı cevaplar, Türk-Japon ilişkilerinde ikinci yüzyılın niteliğini belirleyecektir.

Kaynakça

İnalçık, H. (1962). *Türkiye ve Japonya'nın siyasî modernleşmesi üzerine bir konferans. Türk Kültürü*, 1(1), 50–52. Retrieved from <https://www.isam.org.tr/>



Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License).